

Zapewnienie dostępu do edukacji seksualnej jako element realizacji praw człowieka

Wprowadzenie

W diskutowanych obecnie zmianach ustawodawczych¹ powraca propozycja reform dotyczących prowadzenia edukacji seksualnej w szkołach. Warto w tym kontekście spojrzeć na tę kwestię z perspektywy międzynarodowych standardów ochrony praw człowieka i zastanowić się, jaką rolę standardy te odgrywają w kształtowaniu współczesnego rozumienia edukacji seksualnej oraz jakie obowiązki nakładają na państwa.

Zagadnienie dostępu do edukacji seksualnej jest od dawna obecne na agendzie międzynarodowej, mieszcząc się w nurcie praw związanych z ochroną zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego (*sexual and reproductive health and rights*, SRHR). Koncepcja SRHR jest zakorzeniona w postanowieniach zorganizowanej pod auspicjami ONZ Światowej Konferencji na Rzecz Ludności i Rozwoju (Kair 1994), która zainicjowała zmianę międzynarodowego paradygmatu w postrzeganiu ludzkiej rozrodczości nie tylko w kontekście polityki populacyjnej, ale także jako elementu zdrowia jednostek, który jest chroniony przez prawa człowieka². Znajdując rozwinięcie w postanowieniach IV Światowej Konferencji na Rzecz Kobiet – Deklaracji pekińskiej i Platformy działania (1995), koncepcja ta miała kluczowy wpływ na kształtowanie interpretacji międzynarodowych standardów w dziedzinie ochrony zdrowia reprodukcyjnego i seksualnego³.

Osadzenie problematyki ochrony zdrowia reprodukcyjnego i seksualnego w kontekście praw człowieka znalazło rozwinięcie w pracach wielu agend międzynarodowych, takich jak WHO, UNESCO czy UNICEF. W przypadku edukacji seksualnej przyczyniło się m.in. do wypracowania koncepcji kompleksowej (holistycznej) edukacji seksualnej (*comprehensive sex education*) rozumianej jako „oparty na programie

¹ Zob. m.in. Druk sejmowy nr 223; Druk sejmowy nr 224.

² Szerzej zob. J. DeJong, *The role and limitations of the Cairo International Conference on Population and Development*, „Social Science and Medicine” 2000, vol. 51, issue 6.

³ Szerzej zob. R. Brown, E. Kismödi, R. Khosla, S. Malla, L. Asuagbor, X. Andión-Ibanez, S. Gruskin, *A sexual and reproductive health and rights journey: From Cairo to the present*, „Sexual and Reproductive Health Matters” 2019, vol. 27, issue 1.

nauczania proces nauczania i uczenia się na temat poznawczych, emocjonalnych, fizycznych i społecznych aspektów seksualności. Ma on na celu wyposażenie dzieci i młodych ludzi w wiedzę, umiejętności, postawy i wartości, które umożliwią im dbanie o swoje zdrowie, dobre samopoczucie i godność; rozwijanie pełnych szacunku relacji społecznych i seksualnych; refleksję, jak ich wybory wpływają na dobrostan ich własny i innych; oraz rozumienie i ochronę swoich praw przez całe życie⁴.

Celem artykułu jest wykazanie, że zapewnienie przez państwa edukacji seksualnej stanowi element realizacji praw człowieka, a także wskazanie, jakie cele ochrony praw człowieka są realizowane przez edukację seksualną oraz jakie obowiązki spoczywają na państwach w tym zakresie. Rozważania zostaną osadzone w trzech perspektywach wynikających z nurtów ochrony praw człowieka, w których znajdziemy odpowiednie regulacje prawne. Są to: perspektywa przeciwdziałania dyskryminacji i przemocy ze względu na płeć, perspektywa praw dziecka oraz perspektywa praw osób z niepełnościami.

1. Edukacja seksualna jako element przeciwdziałania dyskryminacji i przemocy ze względu na płeć

Przeciwdziałanie dyskryminacji ze względu na płeć, w tym w szczególności dyskryminacji kobiet, stanowi punkt wyjścia do zaproponowanych rozważań, bowiem to w Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet uchwalonej w 1979 r.⁵ zawarto pierwsze międzynarodowe regulacje odnoszące się do edukacji w materii zdrowia reprodukcyjnego. Należy w tym kontekście wskazać na art. 10 lit. h KLDK, który odnosi się do sfery kształcenia i który nakłada na państwa-strony obowiązek zapewnienia dostępu „do informacji specjalistycznych o charakterze wychowawczym, mających na celu zapewnienie zdrowia i dobrobytu rodziny, w tym również do informacji i poradnictwa w zakresie planowania rodziny”; oraz art. 16 ust. 1 lit. e, który zobowiązuje państwa-strony do zapewnienia kobietom równych praw „w zakresie swobodnego i świadomego decydowania o liczbie dzieci i odstępach czasu między ich narodzinami oraz w sprawach dostępu do informacji, poradnictwa i środków umożliwiających korzystanie z tego prawa”.

Postanowienia KLDK można odczytywać w kilku kontekstach. Pierwszy z nich, najszerszy, odnosi się do informacji i poradnictwa w zakresie planowania rodziny, jako środka umożliwiającego kobietom, na równi z mężczyznami, decydowanie o życiu rodzinnym – w tym o czasie i liczbie posiadanych dzieci. Obejmuje on zarówno edukację

⁴ *International technical guidance on sexuality education: An evidence-informed approach*, United Nations Children's Fund, United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women, World Health Organization 2018, s. 18 (tłum. własne).

⁵ Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 18 grudnia 1979 r. (Dz. U. z 1982 r. Nr 10, poz. 71; dalej: KLDK lub Konwencja LDK).

formalną, prowadzoną w szkołach, jak i różnego rodzaju poradnictwo, w tym kierowane do osób dorosłych, którego głównym celem jest zapewnienie rzetelnej informacji o dostępnych metodach antykoncepcji⁶.

Drugi, węższy kontekst wiąże się z zapewnieniem edukacji seksualnej w szkołach, jako elementu realizacji prawa do nauki dziewcząt oraz środka ich ochrony⁷, w tym przed wykorzystaniem seksualnym i niechcianą ciążą⁸. Komitet do spraw likwidacji dyskryminacji kobiet (dalej: Komitet LDK), organ czuwający nad implementacją KLDK przez państwa-strony, w rekomendacjach kierowanych do państw wielokrotnie podkreśla, że edukacja seksualna powinna być obowiązkowa⁹. Ponadto powinna być obecna w szkołach na wszystkich etapach kształcenia, oparta na dostosowanym do wieku programie, mieć charakter kompleksowy i zawierać informacje o prawach związanych z ochroną zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego, odpowiedzialnych zachowaniach seksualnych, a także zapobieganiu wczesnym ciążom oraz chorobom przenoszonym drogą płciową¹⁰. Powinna być ona oparta na aktualnym stanie wiedzy¹¹ oraz na prawach człowieka zamiast na promowaniu wstrzemięźliwości seksualnej, a na jej treść nie powinny wpływać poglądy religijne¹².

Trzeci kontekst wiąże się z celem Konwencji LDK, jakim jest transformacja postaw społecznych na rzecz osiągnięcia rzeczywistej równości płci, w tym poprzez zmianę kulturowych wzorców i likwidację stereotypów dotyczących ról płci (art. 5 lit. a KLDK), oraz zapewnienie właściwego rozumienia macierzyństwa jako funkcji społecznej, a także poczucia wspólnej odpowiedzialności mężczyzn i kobiet za wychowanie i rozwój ich dzieci (art. 5 lit. b KLDK). W tym kontekście edukacja seksualna służy nie tylko realizacji prawa do ochrony zdrowia i prawa do nauki, ale jest też środkiem transformacji społecznej na rzecz równości płci. Nie powinna zatem koncentrować się jedynie na aspektach medycznych związanych z ochroną zdrowia reprodukcyjnego¹³, ale także odnosić się do stereotypów związanych z płcią¹⁴ oraz patriarchalnych postaw i ich wpływu na relacje seksualne¹⁵. Program zajęć nie może przyczyniać się do powielania szkodliwych stereotypów, np. kreujących negatywny obraz rodzin, w których dzieci są wychowywane jedynie przez matkę¹⁶. Edukacja seksualna pełni też funkcję środka

⁶ CEDAW General Recommendation No. 21: Equality in marriage and family relations, A/49/38, pkt 22.

⁷ Szerzej zob. M. Campbell, *The challenges of girls' right to education: Let's talk about human rights-based sex education*, „International Journal of Human Rights” 2016, vol. 20, no. 8.

⁸ CEDAW General Recommendation No. 36 (2017) on the right of girls and women to education, CEDAW/C/GC/36, pkt 68.

⁹ Np. CEDAW/C/GTM/CO/10 (CEDAW 2023), pkt 35; CEDAW/C/TLS/CO/4 (CEDAW 2023), pkt 36; CEDAW/C/CRI/CO/8 (CEDAW 2023), pkt 34; CEDAW/C/SUR/CO/4–6 (CEDAW 2018), pkt 35.

¹⁰ CEDAW General Recommendation No. 36 (2017) on the right of girls and women to education, CEDAW/C/GC/36, pkt 68.

¹¹ CEDAW/C/MEX/CO/9 (CEDAW 2018), pkt 38.

¹² CEDAW/C/MYS/CO/3–5 (CEDAW 2018), pkt 35.

¹³ CEDAW/C/GEO/CO/6 (CEDAW 2021), pkt 33.

¹⁴ CEDAW/C/MKD/CO/6 (CEDAW 2018), pkt 34.

¹⁵ CEDAW/C/MKD/CO/6 (CEDAW 2018), pkt 33; CEDAW/C/MNE/CO/2 (CEDAW 2017), pkt 30.

¹⁶ CEDAW/C/KOR/CO/8 (CEDAW 2018), pkt 36.

prewencji przed przemocą wobec kobiet, w tym w związkach¹⁷, np. poprzez promowanie koncepcji świadomej zgody na relacje intymne¹⁸, oraz zapobiegania krzywdzącym praktykom¹⁹, takich jak genitalne okaleczanie dziewcząt i kobiet.

Obowiązek wprowadzenia przez państwo do programów nauczania na wszystkich etapach edukacji treści dotyczących równości kobiet i mężczyzn, w tym związanych z zapobieganiem przemocy ze względu na płeć, wynika także z art. 14 Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej²⁰. Zobowiązuje on państwa-strony do wprowadzenia do programów nauczania na wszystkich poziomach dostosowanych do etapu rozwoju uczniów treści dotyczących m.in. równości płci, wzajemnego szacunku i przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć. Choć przepis ten nie odnosi się wprost do edukacji seksualnej, GREVIO²¹ – organ monitorujący implementację konwencji stambulskiej przez państwa-strony, wskazuje, że edukacja seksualna stanowi istotny środek przekazywania treści określonych w przywołanym art. 14²², w tym zwłaszcza w odniesieniu do edukowania o prawie do poszanowania integralności oraz o przemocy seksualnej jako konsekwencji braku zgody²³. Do konieczności zapewnienia w programach nauczania kompleksowej, dostosowanej do wieku i opartej na aktualnym stanie wiedzy edukacji seksualnej odnosi się także Rekomendacja CM/Rec(2019)1 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich dotycząca zapobiegania i zwalczania seksizmu²⁴.

2. Edukacja seksualna jako element praw dziecka

Konwencja o prawach dziecka²⁵ wskazywana jest powszechnie jako główna podstawa normatywna kreująca obowiązek zapewnienia przez państwa edukacji seksualnej, a po stronie dzieci – prawa dostępu do takiej edukacji²⁶. Kluczową rolę odgrywają tu art. 24 KPD, który odnosi się do prawa dziecka do jak najwyższego osiągalnego

¹⁷ Szerzej zob. M. Moulin-Stozek, *Why should intimate partner violence prevention be integrated in sex education?*, „Journal of Moral Education” 2020, vol. 50, no. 3.

¹⁸ CEDAW/C/MYS/CO/3–5 (CEDAW 2018), pkt 36.

¹⁹ CEDAW/C/NZL/CO/8 (CEDAW 2018) pkt 31.

²⁰ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 961; dalej: konwencja stambulska).

²¹ Grupa ekspertów do spraw przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej.

²² Szerzej zob. K. Sękowska-Kozłowska, *Education [w:] Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence. A Commentary on the Istanbul Convention*, eds. S. De Vido, M. Frulli, Cheltenham 2023.

²³ GREVIO, Baseline evaluation report on Italy, pkt 97.

²⁴ Recommendation CM/Rec(2019)1 of the Committee of Ministers to member States on preventing and combating sexism.

²⁵ Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526; dalej: KPD).

²⁶ Zob. np. A. Daly, C.M. O’Sullivan, *Sexuality Education and International Standards: Insisting Upon Children’s Rights*, „Human Rights Quarterly” 2020, vol. 42, no. 4.

poziomu zdrowia, w tym dostępu do wiedzy o zdrowiu, art. 19 KPD, który zobowiązuje państwa do podjęcia działań, w tym edukacyjnych na rzecz ochrony dzieci przed przemocą i wykorzystaniem seksualnym, jak również art. 28 i art. 29 KPD, które odnoszą się do prawa do nauki, w tym do edukacji w poszanowaniu praw człowieka i równości płci²⁷. Należy dodać, że perspektywa ta jest komplementarna wobec gwarancji zawartych w Międzynarodowym Pakcie Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych²⁸, takich jak prawo do korzystania z najwyższego osiągalnego poziomu ochrony zdrowia (art. 12) czy prawo do nauki (art. 13), które to prawa razem z zakazem dyskryminacji oraz zasadą równości płci (art. 2 ust. 2 i art. 3) kształtują prawo do dostosowanej do wieku, kompleksowej, wolnej od dyskryminacji, opartej na dowodach i aktualnej wiedzy edukacji seksualnej²⁹.

Jak wskazał Komitet Praw Dziecka, organ czuwający nad implementacją KPD przez państwa-strony, dzieciom należy zapewnić dostęp do edukacji i informacji o wszystkich aspektach zdrowia, tak by umożliwić im podejmowanie w życiu świadomych wyborów³⁰. Edukacja w zakresie zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego powinna obejmować samoświadomość i wiedzę na temat ciała, w tym aspektów anatomicznych, fizjologicznych i emocjonalnych, i powinna być dostępna dla wszystkich dzieci, dziewcząt i chłopców. Edukacja ta powinna zawierać treści związane ze zdrowiem seksualnym i dobrostanem seksualnym, takie jak informacje o zmianach ciała i procesie dojrzewania. Powinna ona umożliwiać dzieciom zdobywanie wiedzy na temat zdrowia reprodukcyjnego i zapobiegania przemocy ze względu na płeć, a także podejmowania odpowiedzialnych zachowań seksualnych³¹.

Rekomendacje Komitetu Praw Dziecka adresowane do państw pokrywają się z rekomendacjami Komitetu LDK, tj. wskazują, że edukacja seksualna powinna być dostosowana do wieku dziecka, ukierunkowana na zapobieganie wczesnym ciążom oraz transmisji chorób, w tym HIV/AIDS, w sposób właściwy odnosić się do kwestii orientacji seksualnej oraz tożsamości płciowej, a także być pozbawiona dyskryminującego oraz opartego na stereotypach płci języka³², zawierać treści dotyczące równości płci, różnorodności seksualnej, odpowiedzialnego rodzicielstwa i podejmowania odpowiedzialnych zachowań seksualnych oraz służyć zapobieganiu przemocy³³.

Obowiązek zapewnienia edukacji seksualnej jako narzędzia przeciwdziałania przemocy seksualnej wobec dzieci formułuje także Konwencja Rady Europy o ochronie

²⁷ Szerzej zob. A. Bourke, B. Mallon, C. Maunsell, *Realisation of Children's Rights under the UN Convention on the Rights of the Child to, in, and through Sexuality Education*, „International Journal of Children's Rights” 2022, vol. 30, no. 2.

²⁸ Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 169).

²⁹ CESCR General Comment No. 22 (2016) on the right to sexual and reproductive health (art. 12 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), E/C.12/GC/22, pkt 9.

³⁰ CRC General Comment No. 15 (2013) on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24), CRC/C/GC/15, pkt 59.

³¹ *Ibidem*, pkt 60.

³² CRC/C/KOR/CO/5-6 (CRC 2019), pkt 42.

³³ CRC/C/FIN/CO/5-6 (CRC 2023), pkt 33.

dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych³⁴. Artykuł 6 tego traktatu wskazuje, że edukacja tego typu powinna być zagwarantowana zarówno na poziomie szkoły podstawowej, jak i ponadpodstawowej, dostosowana do wieku dzieci, opracowana we współpracy z rodzicami oraz kłaść nacisk na sytuacje ryzyka, szczególnie związane z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych.

Należy dodać, że w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPCz) obowiązkowa edukacja seksualna w szkołach nie narusza prawa rodziców do zapewnienia wychowania i nauczania zgodnie z ich własnymi przekonaniami religijnymi i filozoficznymi zawartego w art. 2 Protokołu nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności³⁵. Zajęcia takie muszą natomiast spełniać określone warunki, tzn. być przede wszystkim oparte na wiedzy i informacjach przekazywanych w obiektywny, krytyczny i pluralistyczny sposób³⁶.

3. Edukacja seksualna jako element praw osób z niepełnosprawnościami

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych³⁷ w istotny sposób dopełnia omawiane standardy. Jest to pierwszy uniwersalny traktat z dziedziny praw człowieka, który *explicite* odnosi się do ochrony zdrowia reprodukcyjnego³⁸. Jego postanowienia zostały zbudowane na dotychczasowym dorobku ONZ, w tym odnoszącym się do przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć czy ochrony praw dziecka. Zgodnie z art. 25 lit. a) KPON państwa-strony „zapewnią osobom niepełnosprawnym taki sam jak w przypadku innych osób zakres, jakość i standard bezpłatnej lub zapewniaanej po przystępnych cenach opieki zdrowotnej i programów zdrowotnych, w tym w zakresie zdrowia seksualnego i prokreacyjnego oraz adresowanych do całej populacji programów w zakresie zdrowia publicznego”. Z jego treścią koresponduje art. 23 ust. 1 lit. b) KPON, który zobowiązuje państwa-strony do zapewnienia „prawa osób niepełnosprawnych do podejmowania swobodnych i odpowiedzialnych decyzji o liczbie i czasie urodzenia dzieci oraz do dostępu do dostosowanych do wieku edukacji i informacji dotyczących prokreacji i planowania rodziny, a także do środków niezbędnych do korzystania z tych praw”. Ważne dopełnienie dla omawianej problematyki stanowią

³⁴ Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzona w Lanzarote dnia 25 października 2007 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 608).

³⁵ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1995 r. Nr 36, poz. 175).

³⁶ Decyzja ETPCz z dnia 13 września 2011 r., *Dojan przeciwko Niemcom*, skarga nr 319/08.

³⁷ Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169; dalej: KPON).

³⁸ Szerzej zob. M. Schaaf, *Negotiating Sexuality in the Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, „Sur International Journal on Human Rights” 2011, vol. 8, no. 14.

art. 6 KPON (ochrona kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnościami przed dyskryminacją), art. 8 (zwalczanie stereotypów dotyczących osób z niepełnosprawnościami), art. 16 KPON (ochrona przed przemocą i wykorzystaniem) oraz art. 24 KPON (prawo do edukacji).

Komitet Praw Osób Niepełnosprawnych (dalej: Komitet PON), organ monitorujący KPON, kładzie w swojej praktyce nacisk na te same aspekty, co pozostałe organy traktatowe, wskazując, że osobom z niepełnosprawnościami należy zapewnić na zasadzie równości dostęp do wiedzy seksualnej, która jest dostosowana do wieku, jest kompleksowa i oparta na naukowych dowodach³⁹. Edukacja seksualna powinna ponadto mieć charakter włączający⁴⁰, a więc być realizowana w ogólnodostępnym otoczeniu szkolnym, przy poszanowaniu szczególnych potrzeb osób z niepełnosprawnościami oraz spełniać warunki dostępności, w tym poprzez zapewnienie odpowiednich form komunikacji⁴¹. Zawartość programu wskazywana przez Komitet PON powiela się z programem proponowanym przez inne organy traktatowe: edukacja seksualna powinna zawierać informacje o wszystkich aspektach zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego, włączając w to ochronę zdrowia związaną z macierzyństwem, antykoncepcję, planowanie rodziny, choroby przenoszone drogą płciową, prewencję HIV, bezpieczną aborcję i opiekę poaborcyjną, kwestie związane z płodnością i niepłodnością, nowotwory narządów rodnych⁴².

Praktyka Komitetu PON pokazuje, że dostęp do edukacji seksualnej jest postrzegany także jako jedna z gwarancji na rzecz równości płci i że szczególnie często podkreślana jest waga zapewnienia dostępu do edukacji seksualnej, w tym wiedzy o metodach planowania rodziny i antykoncepcji, dla kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnościami, włączając w to osoby przebywające w różnego rodzaju instytucjach opiekuńczych⁴³. Ponadto Komitet PON wskazuje na problem paternalistycznego traktowania kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnościami opartego na krzywdzącym stereotypie o ich aseksualności, co wiąże się z ograniczaniem dostępu do wiedzy związanej z ochroną zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego⁴⁴.

Wnioski

Zapewnienie dostępu do edukacji seksualnej stanowi obowiązek państw-stron traktatów z dziedziny ochrony praw człowieka uchwalonych na forum ONZ (Konwencja

³⁹ CRPD General Comment No. 4 (2016) on the right to inclusive education, CRPD/C/GC/4, pkt 54.

⁴⁰ Szerzej zob. np. A. Mirkut, *Edukacja integracyjna czy włączająca? O prawie do edukacji w kontekście interpretacji terminologii Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych*, „Niepełnosprawność – Zagadnienia, Problemy, Rozwiązania” 2019, nr 4(33).

⁴¹ CRPD General Comment No. 4 (2016) on the right to inclusive education, CRPD/C/GC/4, pkt 54.

⁴² CRPD General Comment No. 3 (2016) on women and girls with disabilities, CRPD/C/GC/3, pkt 40.

⁴³ Np. CRPD/C/POL/CO/1 (CRPD 2018), pkt 10; CRPD/C/AUT/CO/2–3 (CRPD 2023), pkt 19; CRPD/C/AUT/CO/2–3 (CRPD 2023), pkt 57; CRPD/C/JPN/CO/1 (CRPD 2022), pkt 53.

⁴⁴ CRPD General Comment No. 3 (2016) on women and girls with disabilities, CRPD/C/GC/3, pkt 40.

w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, Konwencja o prawach dziecka, Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych), jak i w ramach Rady Europy (Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, Konwencja o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych).

Źródłem tego obowiązku są przede wszystkim prawo do nauki oraz prawo do najwyższego osiągalnego poziomu ochrony zdrowia. Dodatkowo edukacja seksualna stanowi element przeciwdziałania dyskryminacji i przemocy ze względu na płeć, przeciwdziałania przemocy i wykorzystywaniu seksualnemu dzieci oraz formę realizacji praw osób z niepełnosprawnościami.

Na podstawie praktyki międzynarodowych organów kontrolnych z dziedziny praw człowieka można wskazać, że w celu wypełnienia wskazanych obowiązków państwo nie tylko powinno zagwarantować dostęp do edukacji seksualnej, ale także zapewnić, by spełniała ona określone kryteria, czyli była: obowiązkowa, kompleksowa, oparta na aktualnym stanie wiedzy, realizowana w szkołach na wszystkich etapach kształcenia, oparta na dostosowanym do wieku programie, zawierała informacje o prawach związanych z ochroną zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego, odpowiedzialnych zachowaniach seksualnych, antykoncepcji, prewencji chorób przenoszonych drogą płciową, a także służyła promowaniu równości płci oraz przeciwdziałaniu przemocy i nadużyciom seksualnym.

Literatura

- Bourke B., Mallon B., Maunsell C., *Realisation of Children's Rights under the UN Convention on the Rights of the Child to, in, and through Sexuality Education*, „International Journal of Children's Rights” 2022, vol. 30, no. 2.
- Brown R., Kismödi E., Khosla R., Malla S., Asuagbor L., Andiön-Ibanez X., Gruskin S., *A sexual and reproductive health and rights journey: From Cairo to the present*, „Sexual and Reproductive Health Matters” 2019, vol. 27, no. 1.
- Campbell M., *The challenges of girls' right to education: Let's talk about human rights-based sex education*, „International Journal of Human Rights” 2016, vol. 20, no. 8.
- Daly A., O'Sullivan C.M., *Sexuality Education and International Standards: Insisting Upon Children's Rights*, „Human Rights Quarterly” 2020, vol. 42, no. 4.
- DeJong J., *The role and limitations of the Cairo International Conference on Population and Development*, „Social Science and Medicine” 2000, vol. 51, issue 6.
- International technical guidance on sexuality education: An evidence-informed approach*, UNESCO 2018.
- Mirkut A., *Edukacja integracyjna czy włączająca? O prawie do edukacji w kontekście interpretacji terminologii Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych*, „Niepełnosprawność – Zagadnienia, Problemy, Rozwiązania” 2019, nr 4(33).
- Moulin-Stozek M., *Why should intimate partner violence prevention be integrated in sex education?*, „Journal of Moral Education” 2020, vol. 50, no. 3.

Schaaf M., *Negotiating Sexuality in the Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, „Sur International Journal on Human Rights” 2011, vol. 8, no. 14.

Sękowska-Kozłowska K., *Education [w:] Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence. A Commentary on the Istanbul Convention*, eds. S. De Vido, M. Frulli, Cheltenham 2023.

Streszczenie

Katarzyna Sękowska-Kozłowska

Zapewnienie dostępu do edukacji seksualnej jako element realizacji praw człowieka

Celem artykułu jest wykazanie, że zapewnienie przez państwa edukacji seksualnej stanowi element realizacji praw człowieka, a także wskazanie, jakie cele ochrony praw człowieka są realizowane przez edukację seksualną oraz jakie obowiązki spoczywają na państwach w tym zakresie. Rozważania zostały osadzone w trzech perspektywach wynikających z nurtów ochrony praw człowieka, w których zawarto odpowiednie regulacje prawne. Są to: perspektywa przeciwdziałania dyskryminacji i przemocy ze względu na płeć, perspektywa praw dziecka oraz perspektywa praw osób z niepełnosprawnościami.

Słowa kluczowe: edukacja seksualna, prawa człowieka, Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, Konwencja praw dziecka, Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych.

Summary

Katarzyna Sękowska-Kozłowska

Sex Education as an Element of the Implementation of Human Rights

This article demonstrates that the provision of sex education by states is an element of the implementation of human rights; it indicates what goals of human rights protection are achieved by sex education and what obligations rest on states in this respect. The discussion adopts three perspectives resulting from trends in the protection of human rights. These are: the perspective of counteracting gender-based discrimination and violence, the perspective of children's rights, and the perspective of the rights of persons with disabilities.

Keywords: sex education, human rights, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, Convention on the Rights of the Child, Convention on the Rights of Persons with Disabilities.